

มาตรการลงโทษทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด¹

โศกษา จินดาสมย์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการลงโทษทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เมื่อกฎหมายมีมาตรการคุ้มครองผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนโดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มีขึ้นเพื่อใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นตามวัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การเห็นวรั้งบุคคลมิให้ทำร้ายผู้อื่น การปรามบุคคลอื่นมิให้เอาเยี่ยงอย่าง ถือเป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย รวมทั้งการแก้แค้นทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย แต่สำหรับเด็กหรือเยาวชน มีปรัชญาที่เพิ่มขึ้นคือการมุ่งฟื้นฟูช่วยเหลือเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนกลับตนเป็นพลเมืองดี สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไปโดยไม่ก่อปัญหาขึ้นอีก

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ทำการศึกษามาตรการลงโทษทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด พบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรกคือ ปัญหาการใช้มาตรการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติด มาตรการส่วนใหญ่ออกแบบมาสำหรับผู้ใหญ่ ไม่ได้คำนึงถึงความต้องการเฉพาะของเด็กและเยาวชน³ ขาดความยืดหยุ่นในการปรับใช้มาตรการให้เหมาะสมกับแต่ละกรณี การบังคับให้เข้ารับการบำบัดอาจขัดกับสิทธิเสรีภาพของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ขาดการรับฟังความคิดเห็นของเด็กในกระบวนการตัดสินใจ ขาดเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินความสำเร็จของการบำบัด ไม่มีกระบวนการอุทธรณ์ที่ชัดเจน ความไม่ชัดเจนในการใช้ดุลพินิจของศาล พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 เป็นมาตราหลักที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติด ให้อำนาจศาลในการสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู แต่อาจขาดเกณฑ์ที่ชัดเจนในการใช้ดุลพินิจ และอาจเกิดความไม่สม่ำเสมอในการตัดสินใจระหว่างศาลต่างๆ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง มาตรการลงโทษทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิจิตร และคณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดลพบุรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2560). กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ผู้ศึกษาเห็นว่าหากเข้าเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นจะส่งตัวผู้ต้องหาไปสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้หรือไม่ แม้ว่าผู้ต้องหานั้นจะสมัครใจ ซึ่งในบทบัญญัตินี้ไม่ได้แยกว่าผู้กระทำความผิดนั้นจะเป็นบุคคลทั่วไปหรือเป็นเด็กหรือเยาวชนที่เสพยาเสพติดจึงส่งผลกระทบเป็นการตัดโอกาสเด็กหรือเยาวชนที่เสพยาเสพติดในการเข้ารับการฟื้นฟู ทำให้การเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและสมองการพัฒนาและได้รับความเสียหายและทรุดโทรมลง ดังนั้น เด็กหรือเยาวชนจะไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมได้จะต้องถือว่าเป็นประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญ

ประการที่สอง ปัญหาในการส่งตัวเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้เสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพ⁴ ขาดการระบุถึงสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการต่างๆ ไม่มีการกำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมายหรือนักจิตวิทยาสำหรับเด็กและเยาวชน ระยะเวลา 48 ชั่วโมงในการนำผู้ต้องหาไปศาลอาจสั้นเกินไปสำหรับเด็กและเยาวชน ไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการตรวจพิสูจน์และพิจารณาคดี ขาดการกำหนดแนวทางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่มีการเชื่อมโยงระหว่างระบบยุติธรรมกับระบบบำบัดฟื้นฟู พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19 มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการนำผู้ต้องหาไปศาลเพื่อตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือการติดยาเสพติด อย่างไรก็ตาม มีปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้มาตรานี้ โดยเฉพาะในกรณีของเด็กและเยาวชน

การดำเนินการในเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้เสพยาเสพติด ควรแยกกระบวนการหรือวิธีการส่งตัวออกมาเป็นพิเศษหรือไม่อย่างไร เนื่องจากเด็กหรือเยาวชนเป็นช่วงวัยที่วุฒิภาวะยังไม่สมบูรณ์ ประกอบกับขณะถูกจับกุมย่อมมีสภาพจิตใจที่อ่อนแอหวาดกลัวว่าบุคคลปกติทั่วไป จึงอาจส่งผลกระทบให้เกิดช่องว่างทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในการส่งตัวผู้เสพยาเสพติดเข้าไปบำบัดรักษาได้ ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติดให้ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้นไป

ประการที่สาม ปัญหาการกำหนดโทษสำหรับเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 การกำหนดโทษจำคุกอาจขัดกับหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายไทย⁵ ต้องสร้างสมดุลระหว่างการลงโทษและการคุ้มครองสิทธิเด็ก โทษจำคุกและปรับอาจไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็กและเยาวชน โดยประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564⁶ มีการกำหนดโทษในการฟื้นฟูด้วยหรือไม่อย่างไรตามมาตรา 162 ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดเสพยาเสพติดให้โทษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่

⁴ อัจฉริยา ชูดินันท์. (2559). กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชน และคดีครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁵ ปิยะพร ดันฉีกุล. (2562). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 12(1), 25-46.

⁶ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2565). คำอธิบายประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” เช่นเดียวกับการมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเพื่อเสพ ตามมาตรา 164 ที่บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

การกำหนดโทษทางอาญาทั้งสองฐานความผิด คือ โทษจำคุกและโทษปรับ ซึ่งได้ชัดกับจุดมุ่งหมายของประมวลกฎหมายนี้ที่มองว่าผู้เสพยาเสพติดคือผู้ป่วยไม่ใช่เป็นอาชญากร ส่งผลกระทบกับการปฏิบัติที่แตกต่างจากความผิดในฐานอื่น ๆ เนื่องจากรัฐต้องการแยกผู้เสพยาเสพติดออกมา เพราะมีผู้ใช้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายที่มีความร้ายแรง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน จึงควรที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

ประการที่สี่ ปัญหาสำคัญของการกำหนดอัตราโทษสูงสุดในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน⁷ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 90 ที่บัญญัติว่า “เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปีไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอม พุทธิการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควรและ หากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว การกำหนดอัตราโทษสูงสุดอาจขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งเน้นการคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กและเยาวชน

ผู้ศึกษาเห็นว่าไม่สามารถที่จะช่วยลดการกระทำความผิดซ้ำของเด็กหรือเยาวชนได้จากกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาเริ่มตั้งแต่ขั้นก่อนฟ้องคดี ขั้นพิจารณาคดีจากหลักกฎหมายที่กล่าวมาส่งผลกระทบให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดไม่มีความเกรงกลัว ไม่เข็ดหลาบ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนอยู่ในขั้นดีแต่ก็มีคดีที่ฟ้องต่อศาลมาก จึงควรจะต้องหันมาพิจารณาผลเสียในการที่คุ้มครองสิทธิเด็กมากเกินไป ต้องทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความสำนึกในการกระทำความผิด แต่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดคิดว่าถึงจะกระทำความผิดอย่างไรก็ไม่โดนลงโทษจำคุกแน่นอน

1. ปัญหาการใช้มาตรการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติด มาตรา 132 ให้อำนาจศาลในการสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู แต่อาจขาดเกณฑ์ที่ชัดเจนในการใช้ดุลพินิจ และอาจเกิดความไม่สม่ำเสมอในการตัดสินใจระหว่างศาลต่างๆ กฎหมายอาจไม่ได้

⁷ ปกป้อง ศรีสนิท. (2565). การทบทวนความเหมาะสมของการกำหนดอัตราโทษสูงสุดในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 15(1), 45-68.

กำหนดกระบวนการอุทธรณ์คำสั่งของศาลไว้อย่างชัดเจน และอาจขาดกลไกในการทบทวนคำสั่งศาลในกรณีที่สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป

การแก้ไขปัญหาลำนี้ อาจต้องอาศัยการปรับปรุงกฎหมาย การออกกฎหมายลำดับรอง และการพัฒนาแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ควรมีการฝึกอบรมผู้พิพากษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจถึงหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กและแนวทางการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสม

2. ปัญหาในการส่งตัวเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้เสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพ มาตรา 19 กำหนดให้นำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ถูกจับกุม ซึ่งอาจเป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไปสำหรับกรณีของเด็กและเยาวชน เนื่องจากอาจไม่เพียงพอในการติดต่อผู้ปกครองหรือผู้ดูแล อาจไม่เพียงพอในการประเมินสภาพจิตใจและร่างกายของเด็กและเยาวชนอย่างรอบด้าน ระยะเวลา 48 ชั่วโมงอาจไม่เพียงพอในการประเมินความเหมาะสมในการส่งตัวเด็กและเยาวชนเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งควรพิจารณาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ประวัติการใช้ยา สภาพแวดล้อมทางครอบครัว และความพร้อมทางจิตใจ

เพื่อแก้ไขปัญหาลำนี้ อาจจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายหรือออกแนวปฏิบัติเฉพาะสำหรับกรณีเด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน และมุ่งเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ

3. ปัญหาการกำหนดโทษสำหรับเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 แม้มาตรา 162 จะระบุปัจจัยที่ศาลต้องพิจารณา แต่การให้น้ำหนักแต่ละปัจจัยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล ปัญหาลำนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพิจารณาปรับปรุงหรือตีความมาตรา 162 ให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนมากขึ้น รวมถึงการพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ

4. ปัญหาสำคัญของการกำหนดอัตราโทษสูงสุดในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน เพื่อแก้ไขปัญหาลำนี้ อาจจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายหรือออกแนวปฏิบัติเพิ่มเติมที่ช่วยให้การตีความและการบังคับใช้มาตรา 90 มีความชัดเจนและยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีที่มีอัตราโทษสูง ทั้งนี้ โดยยังคงคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กและเยาวชน รวมถึงความปลอดภัยของสังคมเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2560). กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อัญริยา ชูตินันท์. (2559). กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชน และคดีครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปิยะพร ตันณีกุล. (2562). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 12(1), 25-46.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2565). คำอธิบายประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2565). การทบทวนความเหมาะสมของการกำหนดอัตราโทษสูงสุดในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 15(1), 45-68.